

DUM č. 17 v sadě

33. Inf-9 Počítačová lingvistika a typografie

Autor: Roman Hrdlička

Datum: 26.06.2014

Ročník: 3AV

Anotace DUMu: Druhy číslovek, skloňování číslovek dva-čtyři, složitější číselné výrazy, číslovky+podstatná jména.

Materiály jsou určeny pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv další využití podléhá autorskému zákonu.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

17. Číslovky

Používání číslovek se nelze vyhnout snad v žádné oblasti lidské činnosti. Začínáme už ve chvíli, kdy coby prvňáčci upachtěně obkresluje do písanky své první dvojky a trojky, abychom za ně dostali jedničky, a pokračuje to v dospělosti, kdy vyplňujeme údaje do všech možných i nemožných formulářů, životopisů a faktur a tvoříme texty všeho druhu. Přesto není snadné vyvarovat se při psaní číslovek některých chyb, s nimiž by měl pomoci tento díl. Bohužel, správné používání číslovek je možné si osvojit jen těžko bez znalosti určitých pravidel a často se i v médiích setkáváme s tím, že zacházení s nimi není úplně „košer“ neboli kupí chybu na chybě. Jinými slovy, pokud bychom se stoprocentně spoléhali na to, co okoukáme, s pravděpodobností hraničící s jistotou bychom se chybám nevyhnuli.

Druhy číslovek

Číslovky můžeme dělit podle tří kritérií. Jednak na číslovky **vyjádřené číslicemi** a **vyjádřené slovy**, poté na **číslovky určité** (pět, sedmkrát, devatero) a **neurčité** (mnoho, několikrát, tolikero). Podle významu pak rozlišujeme číslovky:

- **základní:** označují množství, počet. Ptáme se na ně otázkou kolik – jeden, 100, mnoho;
- **řadové:** označují pořadí. Ptáme se na ně otázkou kolikátý – první, 100., několikátý;
- **druhové:** označují počet nebo množství druhů. Ptáme se kolikerý – dvoje, devatero, několikery;
- **násobné:** vyjadřují, kolikrát se něco vyskytuje. Ptáme se kolikanásobný (dvojnásobný, několika-násobný) nebo kolikrát (třikrát, mockrát).

Je třeba ještě připomenout, že vyjadřujeme-li číslovku řadovou číslicemi, píšeme za ní vždy tečku a po ní malé písmeno. Jsme-li na konci věty, číslovku píšeme slovy. Za číslovkami jiných druhů tečka není. Chceme-li psát číslovky slovy, pak na složenkách a podobných formulářích z praktických důvodů píšeme celý číselný údaj dohromady (dvacetřítisícpětsetosmdesát dva), v běžných textech píšeme všechny jednotlivé číslovky zvlášť (dvacet tři tisíc pět set osmdesát dva).

Formát číslovek

Různé formy zápisu číslovek jsme probrali podrobně v díle 9. Některé důležité věci však nebyly dostatečně zdůrazněny, proto je načas se na ně podívat podrobněji.

Skloňování číslovek

Dva, oba

Skloňování těchto dvou číslovek je poměrně specifické, snad právě proto se v něm dělá tolik chyb, že je nalzáme nejen v projevech mluvených, ale i psaných. Známé jsou „lidové“ tvary *dvouma* (*lidma*), *dvouch* (*studentech*) a další hyperkorektní tvar *dvěmi* (*slečnamí*). Nicméně, spisovné tvary jsou

- 1., 4. a 5. pád – dva/oba, dvě/obě
- 2. a 6. pád – dvou/obou
- 3. a 7. pád – dvěma/oběma

Tři, čtyři

Ve druhém pádě jsou pro obě číslovky povoleny dva tvary *tří/čtyř* i *třech/čtyřech* (ten je vhodnější spíše pro mluvené projevy). V pádě sedmém se standardně používají tvary *třemi/čtyřmi*, ale pokud tvar počítaného předmětu končí na *-ma*, používá se tvar *třema/čtyřma*. Proto také pravděpodobně vznikl onen hyperkorektní tvar číslovky dva (slečnami, tedy dvěmi) – tam to povoleno není. Tedy:

- Povíme si to mezi čtyřma očima.
- Stál tam společně se čtyřmi kamarády.

Složitější výrazy

Při skloňování složitějších výrazů máme v zásadě dvě možnosti. Ve větě *Řeč je o 1 356 247 lidech*:

- se pokusíme vyskloňovat **všechny členy** složeného výrazu: „*Řeč je o milionu třech stech padesáti šesti tisících dvou stech čtyřiceti sedmi lidech.*“ Tato možnost je náročnější, zvláště v mluveném projevu, ale působí kultivovaněji.
- vyskloňujeme **pouze počítaný předmět a poslední část číslovkového výrazu**: „*Řeč je i milion tři sta padesát šest tisíc dvě stě čtyřiceti sedmi lidech.*“

Číslice se neskloňují

Pokud se číslovky nevyjadřují slovy, ale číslicemi, má řada lidí tendenci naznačovat tvar dané číslovky tím, že za číslici ještě doplní jakousi koncovku (např. 9-ti násobné zvětšení, v 18ti letech). Číslice se ale, stejně jako značky a většina zkratk, neskloňují (málokoho by napadlo napsat „*v ČRce*“ nebo „*po 30 km-ech*“). Správný tvar číslovky vyplývá z kontextu a my tak rovnou píšeme

- *Výborná lupa poskytuje 9násobné zvětšení.*
- *Plnoletým se člověk stává v 18 letech.*

Pět set jeden bod nebo pět set jedna bodů?

Dříve se striktně vyžadovalo, aby se tvar počítaného předmětu i přísudek řídily posledním členem číslovkových výrazů. Tehdejší skokan na lyžích tedy skočil *sto jeden metr*, dostal za to *sto devadesát tři body* a *pět tisíc čtyři sta jeden platící divák* mu nadšeně aplaudoval.

Postupem času se ukazovalo, že tato kodifikace občas plodí velmi nepřírozené vazby, a proto se i ve výrazech končících číslovkami jeden až čtyři začala připouštět varianta se 2. pádem množného čísla. Skokan na lyžích začal najednou skákat *sto jedna metrů*, dostával za to *sto devadesát tři bodů* a *pět tisíc čtyři sta jedna platících diváků* mu aplaudovalo. Tato varianta v současné době převládá, přestože původní varianta není zakázaná.

Zdroje:

<http://interval.cz/clanky/hrichy-pro-sileneho-korektora-clovek-versus-psani-cislovek/>